

31. januar 2018

av Torleif Johnsen

Sammendrag

I det følgende gjennomgås og beregnes andelen sen-navn (andelen med siste navn i navnerækkefølgen som slutter på *sen*) i den norske befolkningen fra 1945 til 2017.

Gjennomsnittlig årlig nedgang i andelen sen-navn i befolkningen årene 1995-2017 var 0,25 %, og nedgangen var ganske så lineær, ifølge tall innhentet fra SSB for fireårsperiodene fra 1995 til 2015 samt toårsperioden 2015-17, altså 1 % pr. fireårsperiode.

Den gjennomsnittlige årlige nedgangen i andelen sen-navn fra 1945-95 beregnes til 0,85 % pr. fireårsperiode, på følgende grunnlag.

- Et diagram fra SSB (2007) med prosentandel norskfødte 1906- 2006 med etternavn som slutter på *sen*, se figur 1.
- Gjennomsnittlig årlig reell nedgang for de tre vanligste navnene (Hansen+Olsen+Johansen) årene 1975-2017 var 0,69 %, se figur 2.
- De tre navnene (Hansen+Olsen+Johansen) utgjør en stadig mindre andel av befolkningen. De utgjorde 5,2 % av befolkningen i 1975 og forklarer mer av nedgangen den tida enn de gjør i senere tid, i 2017 utgjør de 2,8 % av befolkningen. Suksessiv økt innvandring (andelen innvandrere med sen-navn er ubetydelig) forklarer mer av nedgangen i andelen sen-navn de senere årene.

Ut fra statistikken kan vi ikke med sikkerhet vite om utviklingen 1945-95 var lineær, men diagrammet fra SSB tyder på det og tallene fra SSB for 1995-2017 viser at utviklingen har vært lineær de siste 22 årene. En gjennomgang av artikler viser at det i likhet med tidligere i århundret også i etterkrigstida var et tema for myndighetene å redusere antall med sen-navn og at mange benyttet anledninger til å skifte til andre slektsnavn. I mangel av mer presise data er nedgangen ført lineær også 1945-95.

Tabell med antall stortingsrepresentanter 1945-2017 sortert på antall og andel av dem med siste navn i navnerækkefølgen som slutter på *sen* per parti og stortingsperiode er ført på siste side.

Andel sen-navn i befolkningen 1945-2017

1. Reell og relativ nedgang av sen-navn 1945-2017

1.1. Andelen sen-navn sank med 1,0 % for hver valgperiode 1995-2015

På forespørsel har SSB¹ framskaffet tall for «siste navn i navnerækkefølgen som ender på sen», pr. 1.1. for hvert fjerde år årene 1995-2015. Nedgangen disse 20 årene var lineær, med 1,0 % nedgang for hver kommunevalgperiode, fra 25,8 % i 1995 til 20,9 % i 2015, altså 1 % nedgang i andelen sen-navn i befolkningen for hver lokalvalgperiode.

I toårsintervallet fra 2015 til 2017 var nedgangen på 0,5 %, til 20,4 %, - menn til 20,7 % og kvinner til 20,0 %.

I mangel av eksakt statistikk er andelen sen-navn beregnet tilbake til 1945, fra 1995.

1.2. Det legges til grunn en lineær nedgang på 0,85 % for hver valgperiode 1945-1995

Mens den økte innvandringen forklarer noe av tilbakegangen de siste to-tre tiårene, har andre forhold bidratt til nedgangen de første fire-fem tiårene etter 1945, og det ikke så sikkert at den har vært helt så lineær som legges til grunn i denne undersøkelsen.

Men nedgangen var lineær årene 1995-2017, som redegjort for over, og tall for de tre vanligste navnene årene 1975-2017 viser en meget lineær nedgang for disse tre navnene de siste 42 årene, kfr. figur 2, tilsvarende ca. 2,7 % pr. valgperiode.

Mens de tre navnene utgjør 2,8 % av befolkningen i 2017 utgjorde de 5,2 % av befolkningen i 1975, slik at deres prosentvis større nedgang enn andre sen-navn trakk ned relativt mer – med nær det dobbelte - for 40 år siden. Sannsynligvis før den tid også, gitt at disse tre navnene hadde større prosentvis nedgang enn øvrige navn.

1.3. Usikkerhet om slektsnavn og identitet til 1930-åra, - og deretter

Navneforsker Ivar Utne anslår at 40-50 % hadde sen-navn nasjonalt i 1900, og at nedgangen fordelte seg ganske likt mellom første og andre halvdel av 1900-tallet.²

I NOU 2001: 1 *Lov om personnavn – Tradisjon, liberalisering, og forenkling* (s. 64) anføres det utfra store navneendringer i Trondheim og Bergen rundt 1910:

Fordi vi ikke har tall for hele landet, kan vi ikke slå fast i hvilken grad de store navneendringene i byene etter århundreskiftet, skyldes at folk har sluttet å ta sen-navn, byttet navn av andre grunner eller flyttet ut av byene. Det er mest sannsynlig en kombinasjon. Dessuten skiftet bruken ofte fra dokument til dokument for samme person, enten pga. brukernes veksling eller upresise normer for registrering.

Om usikkerheten omkring slektsnavn heter det i samme NOU (også side 64) at

Opplysninger om slektsnavn i denne overgangsfasen, fra slutten av 1800-tallet og fram til

¹ SSB v/ Jørgen Ouren har på forespørsel framskaffet tallene for etternavn («siste navn i navnerækkefølgen») som ender på –sen, nasjonalt, for hvert fylke og for ti av kommunene med størst befolkning pr. 1.1.2015.

² Utne, Ivar (2001) http://folk.uib.no/hnoi/navn/publ/pdf/Genealogen2001_slektsnavn_300sh.pdf

1930-åra, er svært usikre fordi folk flest og nedskriverne ikke har hatt presis oppfatning av hva som var slektsnavn.

Tidlig på 1900-tallet ble det tatt til orde å forby sen-navn, da de skapte mye forvirring og kaos for det offentlige.³ Den første navneloven, fra 1923, stilte krav om at alle måtte ha slektsnavn og påla bønder å ta navn etter gården sin. Justisminister Riisnæs oppfordret på 1940-tallet folk med sen-navn, som han anså at var danske navn, å skifte til norske navn.⁴ Nils Johan Ringdal (1989:134) skriver sin biografi om Sverre Riisnæs at

Alle Olsen`er og Hansen`er måtte det nå bli slutt på. Straks den endelige seier var vunnet, skulle det, mer eller mindre tvangsmessig, deles ut nye etternavn til alle med etternavn på –sen.

Astrid Moss sine bøker⁵ på 1940-tallet, med formål å redusere andelen sen-navn, med til sammen ca. 3 700 navneforslag, må ha påskyndet nedgangen den gangen, og i nevnte *NOU 2001:1 Lov om personnavn – Tradisjon, liberalisering, og forenkling* opplyses at i 1960 var disse "for gode navns vedkommende faktisk oppbrukt".^{6 7}

Tidlig på 1960-tallet ble det gitt navnebevilling til nye navn, kfr. her også de nevnte bøkene til Astrid Moss, til ca. 1 000 (familie)saker årlig, og på 1980-tallet fikk 10 000 navnebevilling årlig, mange av dem skilte kvinner som ville ta tilbake navn fra før ekteskap. Senere er slike prosesser blitt forenklet og mer omfattende.

Fra 1964 ble personnummer med elleve sifre innført, da først fikk myndighetene sikker identitet på landets befolkning.

Gjennomgangen over viser at det i likhet med tidligere i århundret også i etterkrigstida var et tema for myndighetene å redusere antall med sen-navn og at mange benyttet anledninger til å skifte til andre slektsnavn. Navneendringer – bort fra sen-navn – kjennetegner hele etterkrigstiden også, og det synes ikke å være noe i dette som endrer beregningene, heller ikke at nedgangen kan ha vært ganske så lineær.

³ <http://www.aftenposten.no/fakta/innsikt/Ville-forby-etternavn-som-sluttet-pa--sen-7766105.html>

⁴ Opplysningen gitt av professor emeritus Finn-Erik Vinje

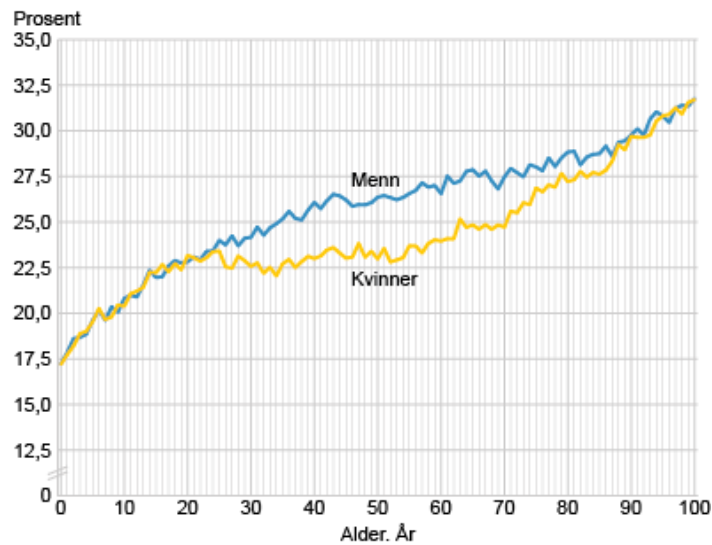
⁵ *Forslag til nye slektsnavn*, utgitt februar 1940, hadde forslag til 1 700 slektsnavn https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2014120128001 mens *2000 nye slektsnavn - forslag* ble utgitt i 1947 https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2012091706070

⁶ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2001-1/id376445/>

⁷ Olav Vekas etternamnsleksikon med navn i 1994 viser at det neppe var tilfelle.

Figur 1:

Prosentandel av norskfødte med etternavn som slutter på sen

Kilde: SSB (2007)

Født: 2006 1957 1947 1906

1.4. Økt innvandring forklarer sterkere nedgang i sen-navn blant fødte etter 1990

Mye av den brattere nedgangen fra ca. 1990 da ca. 22,5 % av de fødte hadde sen-navn - til 2006 da 17,5 % av de fødte hadde sen-navn - forklares av økt innvandring, sen-andelen er mye lavere i innvandrergruppen (inkludert norskfødte av innvandrerforeldre).

De som er 100 år i diagrammet (pr. 1.1.2007) var 39 år i 1945. I 2006 har ca. 32 % av dem sen-navn. Hvor mange flere av de 100-åringene som levde i 2006 hadde sen-navn i 1945 blir i noen grad spekulasjon. Men navneskifte bort fra sen-navn gjennom alle tiårene etter 1945 tilsier at sen-andelen blant disse 100-åringene var høyere betydelig høyere enn 32 % i 1945.

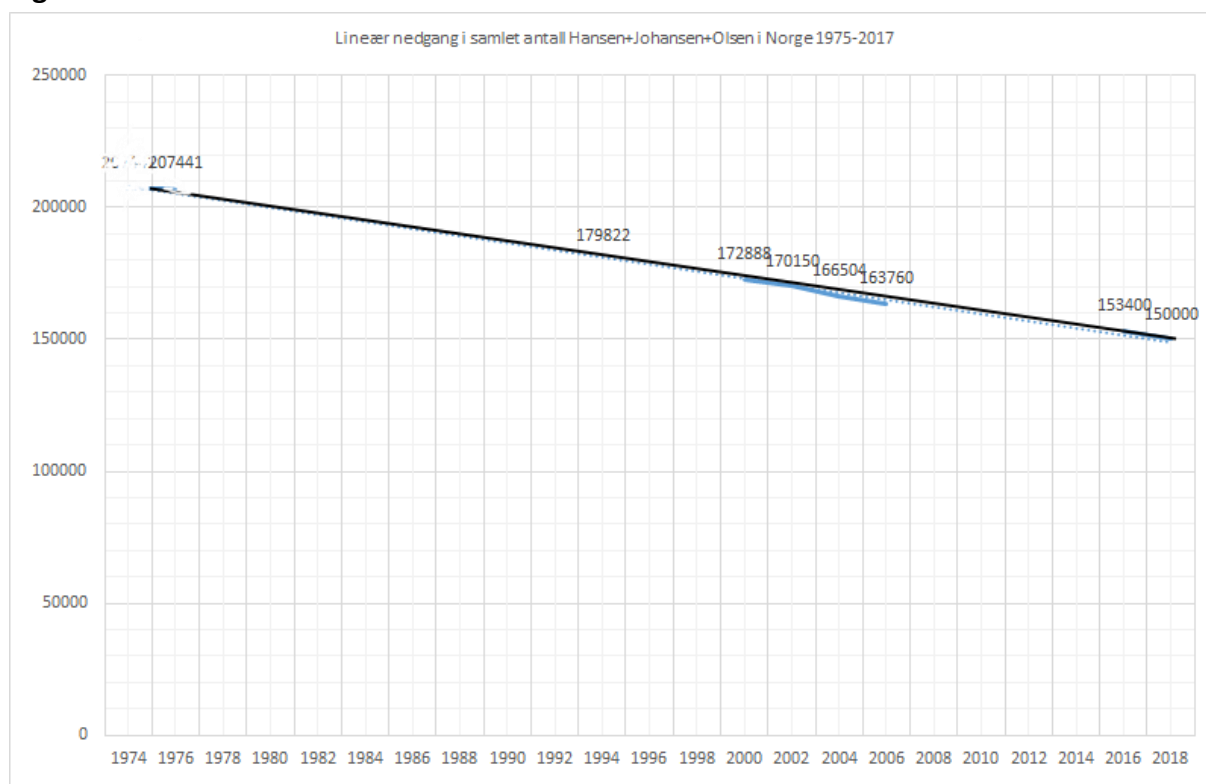
Nedgangen var nokså jevn for menn fram til ca. 1980, mens den var noe brattere for kvinner – det er navneskifte ved giftemål og at sen-navn velges bort ved fødsel som er den sannsynlige hovedforklaringen.

1.5. Tilbakegangen av sen-navn er lineær, og jo flere bærere jo større reell tilbakegang

Navneforsker Olav Veka som i 2016 utga revidert utgave av Norsk etternamnleksikon, opplyser at det reelle antallet med sen-navn fortsatt synker, og jo flere bærere jo større reell tilbakegang. Tross befolkningsøkning, også uten netto innvandring. Nedgangen i Olsen, Hansen og Johansen har fortsatt også årene 2006-2017. Hans observasjon samsvarer med følgende utregninger.

Nedgangen er ganske så lineær for de tre vanligste etternavnene samlet for årene 1975-2017, i likhet med nedgangen for alle sen-navn samlet 1995-2017.

Figur 2: Samlet antall Hansen+Johansen+Olsen 1974-2018

Heltrukket vart linje er (av teknisk grunn) trukket fra midten av intervallet 1974-1976 fordi 1975 er året lengst tilbake som det foreligger eksakt antall for Hansen+Johansen+Olsen, antallet var i 1975 på 207 441. 1.1.2018 var antallet 149 915, ned fra 153 400 pr 1.1.2016. Stiplet linje er trendlinjen for alle tallene som er med.

I 1975 utgjorde de tre navnene 5,2 % av befolkningen, ved overgangen til 2018 utgjør de 2,8 %.

De tre vanligste navnene, Hansen+Olsen+Johansen, sank i henhold til NOU 2001: 1 (s. 63) fra 207 441 i 1975 til 174 000 pr. 1.1.2000,⁸ som gir en gjennomsnittlig årlig nedgang på 0,65 %.

En nyere artikkel fra SSB januar 2006⁹ oppgir at antallet i 2000 var på 172 888, som gir en gjennomsnittlig årlig nedgang på 0,67 % for årene 1975-2000 (NOU 2001:1 og SSB 2006)

I perioden 1975-1994 var årlig gjennomsnittlig nedgang **0,70 %** (NOU 2001:1 og SSB 2006)

I perioden 1994-2006 var årlig gjennomsnittlig nedgang **0,74 %** (SSB, 2006).

I perioden 1994-2000 var årlig gjennomsnittlig nedgang 0,64 % (SSB, 2006).

I perioden 2002-2004 var årlig gjennomsnittlig nedgang 1,10 % (SSB, 2006).

I perioden 2000-2006 var årlig gjennomsnittlig nedgang 0,88 % (SSB, 2006).

I perioden 2006-2017 var årlig gjennomsnittlig nedgang **0,70 %** årlig (SSB, 2006 og SSB 2017).

I perioden 2000-2017 var årlig gjennomsnittlig nedgang 0,74 % årlig (SSB, 2006 og SSB 2017).

I perioden 1994-2017 var årlig gjennomsnittlig nedgang 0,69 % årlig (SSB, 2006 og SSB 2017).

⁸ NOU 2001:1 s. 63

⁹ <http://ssb.no/befolkning/statistikker/navn/aar/2007-01-25>

Årlig gjennomsnittlig nedgang for perioden 1975-2017 var **0,65 %** (NOU 2001:1 og SSB 2017).

Små feil i statistikk og utregning til tross, så er utviklingen 1975-2017 ganske så lineær (varierende mellom 0,64-1,1 % årlig nedgang) for de tre vanligste navnene, tilsvarende ca. 2,7 % pr. valgperiode, mot 1 % pr. valgperiode for alle sen-navn samlet 1995-2017.

Legger vi til grunn at utviklingen gjennom årene har vært lineær - i mangel av data som viser annen utvikling, og sannsynliggjort i det ovennevnte ved hjelp av foreliggende tall for de tre vanligste sen-navnene tilbake til 1975 -, og at nedgangen i andelen med sen-navn var jevn også for dem som i 1945 var over 39 år, så vil andelen sen-navn blant de som var 39 år i 1945 være ca. 37-38 %.

Gjennomsnittsborgeren (medianen) var 30,5 år i 1945 ⁻¹⁰ - i 2015 var den 39 år¹¹, så derfor, med en beregnet nedgang i sen-andelen på 0,25 % årlig, anslås andelen sen-navn i 1945 til ca. 36 %.

Men de forannevnte ulike tallene for de tre vanligste navnene for 1975 i NOU 2001:1 og SSB 2006 kan tyde på at alle tall ikke er helt korrekte etter innføringen av personnummer fra 1964 heller. Beregningen av sen-navn 1945-95 er anslag på grunnlag av det som er funnet av kilder med ulik tilnærming og informasjon, og grad av presisjon, og må ses i lys av det.

2. Ca. 25 % av velgerne ved stortingsvalget 2017 hadde sen-navn

Av diagrammet utgitt av SSB i 2007, der 0 år (norskfødte i løpet av 2006, med under 17,5 % sen-navn) er pr. 31.12.2006 (1.1.2007), kan det avledes at av velgerne ved stortingsvalget 2017 (de over 18 år, og som er norske statsborgere) har ca. 25 % sen-navn, også aldersstrukturen i valgmanntallet (medianvelgeren anslås å være ca. 45 år gammel) tatt i betraktning.

I denne undersøkelsen og artikkelen er den samlede befolkningen, og ikke velgerne, som det sammenholdes med.

¹⁰ Beregnet ut fra SSBs tall, her:

<https://www.ssb.no/statistikkbanken/SelectVarVal/Define.asp?MainTable=FolkemEttAarig&KortNavnWeb=folkemengde&PLanguage=0&checked=true>

¹¹ http://www.indexmundi.com/norway/median_age.html

Tabell: Antall stortingsrepresentanter 1945-2017, og antall og andel av dem med sen-navn og ikke-norske navn. Sortert på parti og stortingsperiode.

	V	AP	SV	FRP	H	KRF	SP	andre	TOTALT	%
2.10.2017	8	49	11	27	45	8	19	1 MDG 0%	169	
-sen	0	13 (26,5)	1 (9,1%)	6 (22,2%)	10 (22,2%)	0	2 (10,5%)	1 Rødt 0%	32	18,9%
Ikke-n.n.	1	2	0	2	1	0	0	0	6	3,6%
2013-17	9	62	9	35	57	10	13	1 MDG	196	
-sen	0	17 (27,4%)	2 (22,2%)	13 (37,1%)	12 (21,1%)	1	0	0	45	23,0%
Ikke-n.n.	1	2	0	1	2	0	0	0	6	3,0%
2009-13	2	75	17	41	30	10	16		191	
-sen	0	24 (32%)	6 (35,3%)	15 (36,6%)	5 (16,6%)	2	0		52	27,2%
Ikke-n.n.	0	1	1	0	0	0	0		2	1%
2005-09	12	71	19	38	28	14	15		197	
-sen	2 (16,7%)	23 (32,4%)	8 (42,1)	11 (28,9)	6 (21,4%)	3 (21,4%)	1		54	27,4%
Ikke-n.n.	0	1	1	0	0	0	0		2	1%
2001-05	4	53	23	26	45	26	10	1 KP/TvF	188	
-sen	0	14 (26,4%)	8 (34,8%)	7 (26,9%)	12 (26,7%)	3 (11,5%)	1	1	46	24,5%
Ikke-n.n.	0	0	0	0	1	0	0	0	1	0,5%
1997-01	8	80	10	25	24	30	15	1 KP	193	
-sen	1	20 (25%)	2	9 (36%)	7 (29,2%)	4	2	1	46	23,8%
Ikke-n.n.	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0,5%
1993-97	1	83	13	10	29	13	32	1 RV	181	
-sen	0	17 (20,5%)	2	3 (30%)	6 (20,7%)	0	5 (15,6%)	0	33	18,2%
1989-93	--	84	18	23	45	18	12	1 Fff/Aune	201	
-sen		20 (23,8%)	2 (11,1%)	5 (21,7%)	5 (11,1%)	1 (5,6%)	2	0	35	17,4%
1985-89	--	82	6	3	62	18	13		184	
-sen		22 (26,8%)	1	0 (0%)	10 (16%)	1	2		36	19,6%
1981-85	2	76	4	4 FRP	67	19	11		183	
-sen	0	20 (26,3%)	1 (25%)	2 (50%)	10 (14,9%)	2	2		37	20,2%
1977-81	2	92	2 SV	--	41	22	13		172	
-sen	0	19 (20,7%)	0		4 (9,8%)	3	1 (7,8%)		27	15,7%
1973-77	2	74	17 SVF	6 ALP	29	22	24	1 DNF	175	
-sen	0	18 (24,3%)	6 (35,3%)	0 (0%)	3	2	1	0	30	17,1%
1969-73	16	83	--		34	18	25	9 DNF	186	
-sen	1	23 (27,7%)			6 (17,6%)	1	0	1	32	17,2%
1965-69	20	76	2 SF		37	13	20		168	
-sen	1	21 (27,6%)	1		5	0	0		28	16,7%
1961-65	15	84	2 SF		34	16	19 SP		170	
-sen	1	20 (23,8%)	1		6	0	0		28	16,5%
1958-61	15	89			30	12	15 BP	1 NKP	162	
-sen	1	22 (24,7%)			7	1	0	0	31	19,1%
1954-57	16	91			27	16	16 BP	3 NKP	169	
-sen	1	23 (25,5%)			7	3	0	1	35	20,7%
1950-53	24	101			23	10	12 BP		170	
-sen	5	27 (26,7%)			5	0	0		37	21,8%
1945-49	22	89			27	8	11 BP	11 NKP	168	
-sen	3 (13,6%)	27 (30,3%)			6 (22,2%)	0	0	3	39	23,2%
TOTALT	178	1494	153	238	714	303	311	32	3423	
-sen	16 9%	390 26,1%	41 26,8%	71 29,8%	132 18,5%	27 8,9%	19 6,1%	7 21,9%	703	(20,5%)
Ikke-n.n.	2	7	2	3	4	0	0	0	18	(0,5%)

Kilde: <https://www.stortinget.no/no/Representanter-og-komiteer/Partiene/>

* Uavhengige og meldt overgang til annet parti er i tabellen ført på partiet de ble valgt på liste for.

* Partier som har hatt regjeringsmakt i løpet av en periode har rekruttert fra Stortinget til regjeringen (inkl. statssekretærer perioden 2013-17), og de fast møtende vararepresentantene er da stortingsrepresentanter etter Grunnloven, og inngår derfor i tabellen.

* Ikke-norske navn: Her brukes betegnelsene slik de brukes i media av hvilke representanter som har innvandrerbakgrunn. Hudfarge og ikke-vestlig bakgrunn/tilknytning er kriteriet. Det er sannsynlig at mange flere stortingsrepresentanter har innvandrerbakgrunn og er registrert som innvandrere i SSBs statistikk.